स्वकार नृपतिर्निशितैः क्षुरप्रैः" रघुवंशमहाकाव्य।

खङ्गिधेनु स्त्री खङ्गिनी धेनुः जातित्वात् युवतिपोटेत्यादि कर्म० पूर्वनिपातः पुंवच्च। गण्डकजातिधेन्वाम्। "खङ्गिधेनुकानां त्रासपरिभ्रष्टपोतान्वेषिणीनाम्" काद०।

खङ्गिन् पुंस्त्री खड्गः तदाकारं शृङ्गमस्त्यस्य इनि। १गण्डके "एतत् खङ्गिकुलक्रीडितम्" काद०। स च श्रूयते आनूपवर्गे कूलचरतयोक्तः यथा "तत्र गजगवयमहिषरुरुचमरसृमर रोहितवराहखङ्गिगोकर्णबालपुच्छकोन्द्रन्यङ्कुरण्यगवयप्रभृतयः कूलचराः पशवः"। तन्मांसगुणास्तत्रोक्ता यथा "कफघ्नं खङ्गिपिशितं कषायमनिलापहम्। पित्रं पवित्रमायुष्यं बहुमूत्रं विरूक्षणम्। स्त्रियां ङीप् २असिधारके त्रि०। ३मञ्जुयोषे पु० शब्दचि०। ४महादेवे पु० ५अशनी शतघ्नी खङ्गी पट्टिशी चायुधी महान्" भा० आनु० १७ शिवसहस्रनामोक्तौ [खड्गाकारपत्रके लताभेदे शब्दच०।

खङ्गिमार पु० खङ्गिनं मारयति मृ-णिच्-अण् उप०स०।

खङ्गीक न० खड्गो तत्कर्मणि कुशलः वा०ईक। दात्रे शब्दरत्ना०। तस्य खड्गकार्यकारित्वात् तथात्वम्।

खण्ड पु० खडि-घञ्। १भेदे "खण्डं खण्डं ययुर्घनाः" देवीमाहात्म्यम्। २विद्लवणे, ३इक्षुविकारभेदे (खाँड) न० राजनि०। खण्डगुणाः इक्षुशब्दे ६१० पृ० उक्ताः। "षष्ठःखण्डनखण्डखाद्यसहजक्षोदक्षमे" नैष०। कर्मणि घञ्। ६एकदेशे पु०न० अमरः। "ताराधिपखण्डधारी" कुमा० काशीखण्डः केदारखण्ड इत्यादि। ७मणिदोषभेदे मेदि०। कर्मणि घञ्। ८खण्डिते त्रि० "खण्डाशौचिपितर्मृतौ" स्मृतिः "न खण्डे खण्डमिष्यते" स्मृतिः ततः पृथ्वा० भावे इमनिच्। खण्डिमन् खण्डभावे पु०। उत्करा० चतुरर्थ्यां छ। खण्डीय खण्ड सन्निकृष्टदेशादौ त्रि०।

खण्डक पु० खण्डेन निर्वृत्तादि खण्ड+कृत्या० क। खण्ड निर्मिते सितखण्डे शर्कराभेदे राजनि०। खण्डयति खडि-एवुल्। २छेदके त्रि०। [त्रिका०।

खण्डकथा स्त्री० खण्डः खण्डिता कथा। स्वल्पकथायाम्

खण्डकर्ण पु० खण्ड इव कर्णः कन्दो यस्य। (शकरकन्द) आलुभेदे। हेमच०।

खण्डकाद्यलौह पु० चक्रदत्तोक्ते खण्डपक्वलौहभेदरूपे औषधभेदे तल्लक्षणं यथा

"शतावरीक्षिन्नरुहाद्यमुण्डतिकाबलाः। तालमूली च गायत्री त्रिफलायाम्लवेतसः। भार्गी पुष्करमूलञ्च पृथक् पञ्च पलानि च। जलद्रोणे विपक्वव्यष्टमांशावशेषितम्। दिव्यौषधहृतस्यापि माक्षिकेन हृतस्य वा। पलद्वादशकं देयं रूक्मलौहस्य चूर्णितम्। खण्डतुल्यं हृतं देयं पलषोडशिकं बुधैः। पचेत् ताम्रमये पात्रे गुडपाको यथामतम्। प्रस्थार्द्धं मधुनो देयं शुभाञ्जनतुकं त्वचम्। शृङ्गी विडङ्गं कृष्णा च शुण्ठ्यजाजीपलं पलम्। त्रिफला धान्यकं पत्रं द्वाक्षं मरिचकेशरम्। चूर्णं दत्त्वा सुमथितं स्निग्धे भाण्डे निधापयेत्। यथाकालं प्रयुञ्जीत विड्डालपदकं ततः। गव्यक्षीरानुपानञ्च सेव्यं मांसरसं पयः। गुरुदध्यानुपानानि स्निग्धं मांसादिदृंहणम्। रक्तपित्तं क्षयं कासं पक्तिशूलं विशेषतः। वातरक्तं प्रमेहञ्च शीतपित्तं वमिं क्रमम्। श्वयथुं पाण्डुरोगञ्च कुष्ठं प्लीहोदरन्तथा। आनाहं रक्तसंस्रावं चाम्लपित्तं निहन्ति च। चाक्षुष्यं दृंहणं वृष्यं माङ्गल्यं प्रीतिवर्द्धनम्। आरोग्यप्रदं श्रेष्ठं कामाग्निबलवर्द्धनम्। श्रीकरं लाघवकरं खण्डकाद्यं प्रकीर्त्तितम्। छागं पारावतं मांसं तित्तिरिः क्रकराः शशाः। कुरङ्गाः कृष्णसारांश्च तेषां मांसानि योजयेत्। नारिकेलपयःपानं सुनिषण्णकवास्तुकम्। शुष्कमूलकजीराख्यं पटोलं वृहतीफलम्। फलं वार्त्ताकुपक्वाम्लं खर्जूरं स्वादु दाडिमम्। ककारपूर्वकं यच्च मांसञ्चानूपसम्भवम्। वर्जनीयं विशेषेण खण्डकाद्यं प्रकुर्वता। लोहान्तरपदत्वापि पुटनादिक्रियेष्यते"। [आलुभेदेशब्दच०।

खण्डकालु पु० खण्ड इव कायति कै-क कर्म०। (शकरकन्द)

खण्डकाव्य न० "खण्डकाव्यं भवेत् काव्यस्यैकदेशानुसारि च" सा०द० उक्ते काव्यभेदे तच्च महाकाव्यस्य अष्टाधिकसर्गतया ततो न्यूनसर्गात्मकं यथा मेघदूतादि"।

खण्डकुष्माण्डक पु० खण्डेन पक्वं कुष्माण्डमत्र कप्। कुष्माण्डरसायनशब्दे १०५ पृ० चक्रदत्तोक्तलक्षणे औषधभेदे।

खण्डखर्जूर न० खण्डेन पक्वं खर्जूरम्। खण्डपक्वे १खर्जूरफले। खण्ड इव स्वादु खर्जूरम्। २स्वादुखर्जूरे च

खण्डज पु० खण्ड इव जायते जन-ड। यवासशर्करायां गुड़भेदे राजनि०।

खण्डजोङ्गवज पु० खण्डज उङ्गयोऽस्य तस्मात् जायते जन-ड। यवासशर्करारचिते खण्डभेदे राजनि०।

खण्डताल पु० "द्रुतमेकं भवेद्यत्र खण्डतालः स उच्यते